
Innhold

Forkortelser 15

1 Innledning 17

1.1 Språket som kodesystem 17

1.2 Grammatikk 18

1.2.1 Semantikk 19

1.2.2 Fonologi og ortografi 19

1.2.3 Morfologi 20

1.2.4 Syntaks 20

1.3 Kart og terreng 21

1.4 Kunnskap og ferdighet 23

2 Semantikk 27

2.1 Strukturell og kontekstuell betydning 27

2.2 Arbitraritet og komposisjonalitet 29

2.3 Begrep, referanse og ekstensjon 30

2.4 Betydningstyper 32

2.5 Egenskaper og prototyper 33

2.6 Betydningsrelasjoner 35

2.6.1 Hyponymi og meronymi 35

2.6.2 Synonymi og antonymi 36

2.6.3 Homonymi og polysemi 37

2.6.4 Metafori og metonymi 38

2.7 Proposisjoner og språkhandlinger 40

3 Talespråk og skriftspråk 47

3.1 Tale før skrift 47

3.2 Forskjellige brukssituasjoner 48

3.3 Andre viktige ulikheter 49

3.4 Skriftsystemer 51

3.4.1 Ordskrift 51

3.4.2 Stavelsskrift 53

3.4.3 Alfabetisk skrift 53

- 3.5 Uttale og skrivemåte i alfabetisk skrift 54
- 3.6 Talemål i Norge 55
- 3.7 Framveksten av målformene 56

4 Fonetikk og fonologi 63

- 4.1 Ulike innfallsvinkler 64
- 4.2 Taleorganene 65
- 4.3 Lydenheter og lydvarianter 67
- 4.4 Hovedinndeling av lyder 70
- 4.5 Vokaler 71
- 4.6 Diftonger 74
- 4.7 Konsonanter 75
- 4.8 Assimilasjon 82
- 4.9 Stavelser 82
- 4.10 Ordtrykk 85
- 4.11 Ordtoner (tonelag, tonemer) 86
- 4.12 Setningsrytme 87
- 4.13 Setningsmelodi (intonasjon) 88

5 Staving og normering 97

- 5.1 Språknormering 97
- 5.2 Rettskrivingsprinsipper 98
- 5.3 Valgfrihet i rettskrivingen 101
- 5.4 Noen rettskrivingsregler 103
 - 5.4.1 Enkel og dobbel konsonant 104
 - 5.4.2 Særskrivning og sammenskriving 105
 - 5.4.3 Stor og liten forbokstav 106
 - 5.4.4 Deling av ord 106
 - 5.4.5 Og – å 107
- 5.5 Norsk rettskriving i sammenliknende perspektiv 108

6 Ord: et oversyn 115

- 6.1 Ordforrådet i norsk 116
 - 6.1.1 Ordforrådet avspeiler historien 116
 - 6.1.2 Produktivt og reseptivt ordforråd 117
 - 6.1.3 Hva gjør vi med ord fra andre språk? 118
 - 6.1.4 Purisme 120
- 6.2 Morfologiske grunnbegreper 121
 - 6.2.1 Ett eller flere ord? 121

- 6.2.2 Ordformer og leksemer 122
- 6.2.3 Morfemer 124
- 6.2.4 Stammer, bøyning og orddanning 126
- 6.2.5 Bøyning og avledning med affiks 127
- 6.2.6 Bøyning og avledning med stammeendring 128
- 6.2.7 Nullbøyning og nullavledning 129
- 6.2.8 Sammensetningsfuger og avledningsfuger 130
- 6.2.9 Suppletiv og perifrastisk bøyning 130
- 6.3 Norsk ordstruktur i sammenliknende perspektiv 130

7 Orddanning 137

- 7.1 Sammensetninger 137
 - 7.1.1 Etterleddet – semantisk kjerneledd 138
 - 7.1.2 Etterleddet – grammatisk kjerneledd 139
 - 7.1.3 Ubøyd forledd 139
 - 7.1.4 Sammensetning med fuge 140
 - 7.1.5 Sammensetninger med bundne ledd 141
 - 7.1.6 Fast og løst sammensatte verb 142
- 7.2 Avledninger 142
 - 7.2.1 Avledning med suffiks 143
 - 7.2.2 Avledning med stammeendring 144
 - 7.2.3 Avledning ved konversjon 145
 - 7.2.4 Avledning med prefiks 145
- 7.3 Andre orddanningsmåter 146
 - 7.3.1 Tilbakedanning 146
 - 7.3.2 Forbøksstavord og kortord 146
- 7.4 Produktivitet og leksikalisering 146
 - 7.4.1 Produktivitet 146
 - 7.4.2 Leksikalisering 148

8 Ordklasser og bøyning 153

- 8.1 Ordklasseinndeling 153
- 8.2 Grupper av ordklasser 157
- 8.3 Sentrale og perifere ord i ordklassene 159
- 8.4 Bøyingskategorier og bøyingstrekk 160
- 8.5 Hva skiller bøyning fra avledning? 162

9 Verb 165

- 9.1 Oversikt over bøyingskategorier og bøyingstrekk 165
- 9.2 hjelpeverb og sammensatte verbal 168

- 9.3 Tempusbøying og temporale hjelpeverbskonstruksjoner 170
- 9.4 Modusbøying og modale hjelpeverbskonstruksjoner 175
- 9.5 Diatesebøying og passive hjelpeverbskonstruksjoner 176
- 9.6 Former på *-s/-st* uten passiv betydning 178
- 9.7 Mer om bruken av infinitte verbformer 179
- 9.8 Bøyingsklasser og formdanning 181
 - 9.8.1 Klasser av svake verb 182
 - 9.8.2 Klasser av sterke verb 185
 - 9.8.3 Samsvarsbøying av perfektum partisipp 186
 - 9.8.4 Danning av former på *-s/-st* 187
- 9.9 Semantisk inndeling av verb 188
- 9.10 Syntaktisk inndeling av verb 189

10 Substantiv 195

- 10.1 Inndeling etter betydning 195
- 10.2 Kjønn (genus) 196
- 10.3 Tall (numerus) 198
- 10.4 Bestemthet 199
- 10.5 Kasus 202
- 10.6 Bøyingsklasser og formdanning 202
 - 10.6.1 Hovedbøyingsklasser 203
 - 10.6.2 Mindre klasser og klassevariasjon 205

11 Adjektiv, pronomen og determinativ 209

- 11.1 Adjektiv 209
 - 11.1.1 Gradbøying og sammenlikning 209
 - 11.1.2 Gradbøyingsformene 211
 - 11.1.3 Samsvarsbøying 212
 - 11.1.4 Relasjonelle adjektiv 215
- 11.2 Pronomen 215
 - 11.2.1 Personlige pronomen 216
 - 11.2.2 Andre pronomen 220
- 11.3 Determinativ 222
 - 11.3.1 Possessiv 222
 - 11.3.2 Demonstrativ 226
 - 11.3.3 Kvantorer 228
- 11.4 Forholdet mellom de tre ordklassene 230

12 Andre ordklasser 235

- 12.1 Adverb 235

- 12.1.1 Omstendighetsadverb 236
- 12.1.2 Setningsadverb 237
- 12.1.3 Fokusadverb 238
- 12.1.4 Gradsadverb 238
- 12.2 Preposisjoner 239
- 12.3 Subjunksjoner 240
 - 12.3.1 Substantiviske subjunksjoner 240
 - 12.3.2 Adjektiviske subjunksjoner 241
 - 12.3.3 Adverbiale subjunksjoner 241
- 12.4 Forholdet mellom adverb, preposisjoner og subjunksjoner 242
- 12.5 Konjunksjoner 243
- 12.6 Interjeksjoner 244

13 Morfologisk analyse 247

- 13.1 Analyse av ordformer 248
- 13.2 Analyse av stammer 250
 - 13.2.1 Sammensetninger 250
 - 13.2.2 Avledninger 251
 - 13.2.3 Noen mer komplekse eksempler 252
- 13.3 Analyseproblemer av ulike slag 254

14 Setninger: et oversyn 259

- 14.1 Ytringer, setninger og setningsfragmenter 260
- 14.2 Setningsledd 261
- 14.3 Flytteprøva 262
- 14.4 Utskiftingsprøva 263
- 14.5 Ulike perspektiver på setningen 265
- 14.6 Kort om representasjon av syntaktiske analyser 266

15 Fraser 271

- 15.1 Hva er en frase? 271
- 15.2 Strukturen i underordningsfraser 272
- 15.3 Nomenfraser (substantivfraser og pronomenfraser) 274
 - 15.3.1 Substantivfraser 275
 - 15.3.2 Pronomenfraser 277
 - 15.3.3 Nomenfraser med både substantiv og pronomen 278
 - 15.3.4 Nomenfraser uten substantiv eller pronomen 278
 - 15.3.5 Apposisjonskonstruksjoner 280
 - 15.3.6 Mengdeuttrykk med to substantiv 281
 - 15.3.7 Nomenfrasenes funksjoner i setninger og andre fraser 282

- 15.4 Adjektivfraser 283
- 15.5 Determinativfraser 284
- 15.6 Adverbfraser og preposisjonsfraser 286
- 15.7 Sideordningsfraser 288
- 15.8 Splittede fraser 292
- 15.9 Leksikaliserte fraser 292

16 Setningsleddenes semantikk og pragmatikk 297

- 16.1 Leddenes semantiske roller 297
 - 16.1.1 Situasjonstyper 297
 - 16.1.2 Deltakerroller 298
 - 16.1.3 Omstendigheter 300
- 16.2 Leddenes pragmatiske oppgaver 301
 - 16.2.1 Tema 302
 - 16.2.2 Fokus 303

17 Syntaktiske funksjoner 307

- 17.1 Finitt og infinitt verbal 308
- 17.2 Subjekt 309
 - 17.2.1 «Vanlig» subjekt 310
 - 17.2.2 Formelt subjekt 312
 - 17.2.3 Potensielt subjekt 313
- 17.3 Objekt 314
 - 17.3.1 Direkte objekt 314
 - 17.3.2 Indirekte objekt 315
 - 17.3.3 Refleksivt objekt 316
- 17.4 Predikativ 317
 - 17.4.1 Ulike funksjoner: subjekts- og objektpredikativ 317
 - 17.4.2 Ulike valensegenskaper: fast og fritt predikativ 318
 - 17.4.3 Ulike former som predikativ kan ha 319
- 17.5 Adverbial 320
 - 17.5.1 Deltakeradverbialer 320
 - 17.5.2 Omstendighetsadverbialer 322
 - 17.5.3 Setningsadverbialer 325
- 17.6 Subjunksjonal 326

-
- 18** Setninger og infinitivkonstruksjoner 333
 - 18.1** Setningstyper 333
 - 18.2** Typer av helsetninger 334
 - 18.2.1** Fortellende setninger 335
 - 18.2.2** Spørresetninger 335
 - 18.2.3** Bydesetninger 336
 - 18.2.4** Ønskesetninger 337
 - 18.3** Typer av leddsetninger 337
 - 18.3.1** Substantiviske leddsetninger 338
 - 18.3.2** Adverbiale leddsetninger 340
 - 18.3.3** Adjektiviske leddsetninger 341
 - 18.4** Infinitivkonstruksjoner 345

 - 19** Leddstilling 351
 - 19.1** Norsk leddstilling i sammenliknende perspektiv 352
 - 19.2** Leddstillingsprinsipper i norsk 354
 - 19.3** Skjemaet for va-setninger 355
 - 19.4** Flere ledd på samme plass, setninger som ledd, tomme plasser 356
 - 19.5** Forfeltet, framflytting og setningsknote 358
 - 19.6** Tilleggsfelt og avvik 362
 - 19.7** Skjemaet for av-setninger 368
 - 19.8** Setningstyper i de to skjemaene 369
 - 19.9** Bruken av leddstillingsskjemaene 371

 - 20** Syntaktisk analyse 379
 - 20.1** Analyse i flere trinn 380
 - 20.2** Teoretisk basis 380
 - 20.3** Analysetrinn 1: Hva slags ytring? 381
 - 20.4** Analysetrinn 2: Hvor mange ledd? 382
 - 20.4.1** Flytteprøva brukt på ulike setningstyper 382
 - 20.5** Analysetrinn 3: Hvilken syntaktisk funksjon har leddene? 383
 - 20.5.1** Spørremetoden 384
 - 20.6** Analysetrinn 4: Hvordan er leddene bygd opp? 386
 - 20.7** Oppstilling av syntaktisk analyse 387

21 Mer om setningsstruktur 393

- 21.1 Verbfraser 393
- 21.2 Subjunksjonsfraser 396
- 21.3 Avhengige spørresetninger med spørreord 400
- 21.4 Sammendraging av fraser og setninger i sideordning 401
 - 21.4.1 Sammendraging av fraser 402
 - 21.4.2 Sammendraging av setninger 403
 - 21.4.3 Tett sideordning av verbfraser 404
- 21.5 Presentering, upersonlig passiv og finalisering 406
 - 21.5.1 Presentering 406
 - 21.5.2 Upersonlig passiv 409
 - 21.5.3 Finalisering 410
- 21.6 Utbryting 412
- 21.7 Verbale predikativ 414
- 21.8 Nominalisering 416

22 Syntaks og tegnsetting 421

- 22.1 Store skilletegn 422
- 22.2 Semikolon 422
- 22.3 Komma 423
 - 22.3.1 Komma ved sideordning 423
 - 22.3.2 Komma ved underordning 424
 - 22.3.3 Komma i andre tilfeller 425

23 Kohesjon 429

- 23.1 Referentkopling 429
- 23.2 Setningskopling 431

Nynorske termer 435

Litteratur 437

Løsningsforslag 439

Register 507